

Vinko Ošlak

“VERNICHTUNGSKRIEG – VERBRECHEN DER WEHRMACHT 1941 BIS 1944” (OB CELOVŠKI RAZSTAVI “UNIČEVALNA VOJNA - ZLOČINI NEMŠKEGA WEHRMACHTA”)¹

Zlepa ni kakšno kulturno ali izobraževalno dejanje na Koroškem vzbudilo toliko pozornosti, a še več zgražanja, kakor na videz dokaj nedolžna razstava iz Hamburga “*Vernichtungskrieg*”. Pripravljalec razstave izhajajo iz teze, da je zločine nad civilnim prebivalstvom in vojnimi ujetniki opravljala tudi redna nemška vojska (*Wehrmacht*), ki jo javno mnenje, predvsem pa zainteresirani krogi, radi prikazujejo kot relativno korektno ustanovo, vse zločine pa pripisujejo le nekaterim “norim” posameznikom in skupinam.

Odpor zoper razstavo, ki je na ravni dokumentacije in argumentacije ni mogoče spodbijati – tega tudi nihče ni poskušal storiti – izhaja iz značilne avstrijske, posebej pa še koroške “domovinske” teze, po kateri je bilo služenje v nemški vojski “opravljanje dolžnosti za domovino”. S tezo o “opravljanju dolžnosti” se je Avstrija izčrpno ukvarjala pred leti, ko se je nekdanji generalni tajnik OZN in kandidat za predsednika republike dr. Kurt Waldheim (njegov oče se je pisal še Vaclavik...) izkazal za človeka z luknjastim spominom. Svetovni judovski kongres s sedežem v Ameriki ga je v sporazumu z avstrijskimi socialisti obtožil udeležnosti v nemških zločinih na Balkanu. Waldheimu sicer ni bilo mogoče dokazati neposredne odgovornosti za zločine, vsekakor pa je dovolj značilno in za avstrijsko politično sceno nespodbudno, da se je prvi mož republike motal iz svojih “pozab” in majhnih neresnic kot šolarček, ki ga učitelj zaloti pri tem, da se dela neumnega. Prav pretiravanje judovskega svetovnega kongresa pri obtožbah na račun Waldheima in pretirana gesta Amerike, ki je Waldheima postavila na seznam nezaželenih (prav ta Amerika, ki je dala zavetje tolikoerim nacističnim zločincem in ki je danes morda največja izvoznica nacistične miselnosti in tudi zarotniške dejavnosti!) pa je povzročilo pri avstrijskih volilcih slabo premišljeno, čeprav psihološko razumljivo reakcijo, da so nazadnje izvolili za predsednika države prav dr. Kurta Waldheima, čeprav je to Avstrijo na mednarodnem diplomatskem parketu kar za nekaj let osamilo. Predsednik Waldheim je lahko obiskoval bolj ali manj samo arabske emirate, evropske in ameriške demokracije pa so mu zaprle vrata. Pomembno pa je, da je Waldheimova teza, kako je samo “opravljal dolžnost”, razdelila Avstrijce na tiste, ki so se začeli vpraševati, ali res more Avstrijec “opravljati dolžnost” v vojaški formaciji sovražne države, ki je Avstrijo okupirala in v njej uvedla zločinski tiranski režim

– in na one, ki so pritegnili Waldheimu in tako še za nekaj časa odložili nujni opravke z lastno vestjo in pametjo, ki sta bili v vojnem času potisnjeni na stran. In zdaj, ko se je Waldheimova operetna vloga na čelu avstrijske države nekako iztekla brez večjih družbenih pretresov, je razstava o zločinih *Wehrmachta* pokazala, kako se za operetnim besedilom Waldheimove zgodbe skriva tragično besedilo tolikerih Avstrijcev, ki še danes mislijo, da so v Avstriji sovražni Hitlerjevi vojski na ukrajinskih, ruskih, slovenskih, srbskih ali grških tleh resnično “opravljali svojo dolžnost” in se žrtvovali za domovino.

Kajpada ne gre za poseben inteligenčni primanjkljaj tistih Avstrijcev, ki se ob razstavi o zločinih *Wehrmachta* čutijo osebno prizadete in užaljene, da ne bi mogli razumeti, kako je bilo služenje v Hitlerjevi vojski v najboljšem primeru žalostna prisila, ki bi se ji bilo mogoče upreti samo z zavestnim žrtvovanjem lastnega življenja in življenja svojcev, česar nihče nima pravice od nikogar zahtevati. Gre za racionalizacijo “pristanke na posilstvo”, kakor bi lahko s seksualnim motivom ponazorili to, kar se je dogodilo tolikerim Evropejcem tistega časa. Med njimi seveda niso samo Avstrijci, temveč tudi pripadniki drugih narodov, od Francozov do Angležev in seveda tudi Slovencev. Če se skušamo vživeti v dušo ljudi, ki jim je tedanja strahotna gospodarska situacija več kot olajšala pristanek na Hitlerjevo posilstvo, potem lahko nekako razumemo, da si tega pristanka ni tako lahko oprostiti in da ga je tako tudi zelo težko priznati drugim, posebej še žrtvam tega nasilstva. “Antifašizem”, kakršnega je na paradni ravni uganjal evropski komunizem – ki je prav tako čez noč pozabil, da je prav Stalin doжил Hitlerja na svojih prsih, dokler ta ni iz političnega dojenčka odrasel v nevarnega pobalina – prav tako ni olajševal duševnega in političnega očiščevanja v teh ljudeh.

Da bi te procese lažje razumeli, si oglejmo, kako “predelujejo” svojo preteklost pripadniki drugega totalitarnega in zločinskega sistema, namreč komunizma. Pri tem moram pripomniti, da se zločinskost tu ne nanaša na idejno podlago, kakor je to primer pri nacionalnem socializmu, kjer je zločinska že ideja sama, temveč velja vselej le za konkretno komunistično partijo z njenim likvidatorskim in terorističnim aparatom v obliki tajne policije, partijskega sodstva in drugih državnih struktur, ki se jih je partija popolnoma polastila za svoje obračunavanje z nasprotniki. Obstajajo namreč tudi komunistične partije (npr. islandska in finska), ki so se distancirale od doktrine “diktature proletariata” in so spoštovale demokratična pravila igre ter po volilnem porazu mirno odšle za vladne pozicije. Tudi pripadniki totalitarnih komunističnih strank danes niso zmožni resnega soočenja s svojo pretek-

¹ Razstava je bila na ogled od 6. septembra do 6. oktobra 1996 v Kunsthalle Ritter v Celovcu.

lostjo, čeprav bi prav to osvobodilo nje same pa tudi ljudstvo, ki so ga toliko let terorizirali, ropali in poneumljali. Da bi si olajšali vest in da bi še naprej, tudi v demokratičnem okviru, ohranili kar največji del nekdanje oblasti in privilegijev, so izumili nekaj rafiniranih kategorij, s katerimi skušajo prikriti svoja početja in svojo vlogo prikazati v ugodnejši luči. Tako govorijo o nekakšnem "enoumju" kot pojavu, katerega žrtev naj bi bili tudi sami skupaj z vsemi drugimi, ne da bi pojasnili, katero polarno ljudstvece je to "enoumje" prineslo v te kraje in ga vsililo ljudem. Govorijo – prav v tej točki se niti za dlako ne razlikujejo od nacistov – kako se je vendar tudi v prejšnjem sistemu veliko zgradilo in vse tudi ni bilo tako slabo, kakor bi radi predstavljali nasprotniki komunizma. Seveda imajo tako nacisti, kakor tudi komunisti prav v tem, da tudi najbolj grozoviti sistemi ne morejo dokončno iztrebiti človečnosti in človeške podjetnosti in da se celo v okviru teh sistemov dogaja tudi marsikaj dobrega. Vendar je velika razlika ali so dobre reči nastajale ali se vsaj ohranjale kljub nacizmu in komunizmu ali pa prav zaradi njiju. Mislim, da je tu ustrežnejši veznik "kljub" kakor pa "zaradi".

Tega ne pripovedujem zato, ker bi rad še sam dodajal vrstice

k obtožnici zoper protagoniste komunistične diktature. Ta se je sama najbolj obsodila že s tem navidez formalnim in banalnim dejstvom, da so tudi komunisti, prav tako kakor Waldheimov oče, spremenili svoje ime in se danes skrivajo pod imeni, ki so sicer vzeta iz slovarja demokratičnih družb. Če so kdajkoli res verjeli v komunizem, potem bi morali, če bi imeli kaj poštenega značaja, kot komunisti delovati tudi v demokraciji. Demokracija komunistov namreč ne izključuje, kakor so oni apriori izključevali demokrate in demokratične institucije. To navajam le zaradi tega, da bi se lažje vživeli v duševnost tistih udeležencev Hitlerjevega roparskega pohoda, ki so to službo vzeli ne kot vsiljeno dejstvo, temveč kot sprejeto "služenje domovini".

Tudi ta razstava, kakor je sicer v osnovi pozitivna, ponavlja napako zahodnih zaveznikov, ki so na nürnberškem procesu, da ne bi jezili zaveznika Stalina, izključili vsakršno obravnavo Stalinovega napada na Finsko in Poljsko in njegovih zločinov nad civilnim prebivalstvom, med njimi tudi nad Judi. To ni le lepotna napaka tega znamenitega procesa, to je cinična politična formula, ki ohranja svojo veljavo vse do danes – in to je tudi pomanjkljivost te sicer še kako potrebne razstave.